

DOI 10.31865/2414-9292.24.2025.348393

УДК 323.1:355.01:37.013.8(477)

ІСТОРИЧНІ ФАКТИ ТА МІФОЛОГЕМИ У ФОРМУВАННІ ОБОРОННОЇ СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ

Андрій Дубяга

методист відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти,
Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
Краматорськ–Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-8143-4980
dubjaga@ippo.dn.ua

Анотація. У статті проаналізовано вплив історичних фактів та міфів на формування оборонної свідомості і національної ідентичності в реаліях російсько-української війни. Огляд останніх досліджень цієї проблематики дозволяє зробити висновок, що зацікавленість у розробці теми сформувалась у наукових колах відносно недавно та була зумовлена соціально-політичними умовами, а відтак потребує детальних прикладних досліджень і теоретичних узагальнень. У роботі виокремлено ключові підходи до створення історичних міфів, що використовуються країною-агресором для формування образу ворога, руйнування зусиль щодо формування оборонної свідомості та створення умов для розколу української нації і нівелювання процесу формування української національної ідентичності. Акцентовано увагу на тих періодах історії, які є благодатним підґрунтям для створення міфологем. У якості таких періодів виступають праісторична минувщина України, а також періоди бездержавності та включення окремих частин українських територій до різних імперій. Підкреслено, що військова справа в історичній ретроспективі, спільні візії на минуле українського народу є базою для формування оборонної свідомості та національної ідентичності. Окреслено головні відмінності впливу на світогляд широких верств населення історичних міфів та історичних фактів. У ході дослідження з'ясовано, що тільки використання історичних фактів у формуванні ідентичності й оборонної свідомості дозволяє нівелювати вплив пропаганди держави-агресора, що базується на штучно створених історичних міфах, а також створює основу для подальшого розвитку української нації та української державності.

Ключові слова: оборонна свідомість; українська національна ідентичність; історичний міф; військова справа; ямна культура; катакомбна культура; скіфи; козацька доба; російсько-українська війна.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Виклики, що постали перед Україною сьогодні, вимагають перегляду підходів до здійснення національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання, кінцевою метою яких є сформованість української національної ідентичності й оборонної свідомості відповідно. Тривала гібридна війна і збройна агресія виступили в якості факторів, що спонукають до інтенсифікації виховної роботи. Формування

національної ідентичності та оборонної свідомості майже завжди базується на історичному підґрунті, але з іншого боку історія завжди використовується для створення ворожої пропаганди. Під час здійснення виховної роботи відбувається підсвічування тривалості української державності та героїчних сторінок українського війська. Ворожа ж пропаганда, передусім, прагне висвітлювати найбільш суперечливі сторінки української історії шляхом створення фейків і міфів.

Сьогодні можна говорити про суттєве «засмічення» інформаційного простору різноманітними міфологемами, які негативно впливають на формування національної ідентичності та оборонної свідомості. Більше того, міфологеми, як правило, емоційно яскраві, тому затьмарюють історичні факти, які мають відігравати провідну роль у цьому процесі. Оцінка впливів історичних фактів і міфологем на формування української національної ідентичності та оборонної свідомості, а також розробка дієвих механізмів нівелювання міфологем є нагальною й актуальною проблемою не тільки історичної науки, чи, наприклад, педагогіки, а й держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд останніх досліджень засвідчує, що активно ця проблематика відображається в науковій літературі з 2014 року. Прихована гібридна агресія тривалий час залишалась непомітною і не обговорювалась у наукових колах, а тому була ефективною. Тільки безпосередня інтервенція іноземних збройних сил запустила процес наукового аналізу впливу історичної пам'яті на формування ідентичності та оборонної свідомості. Фактично, 2014 рік став роком початку загальнонаціонального спротиву агресорові на всіх рівнях: від збройного до культурного та наукового. Проте слід розуміти, що ядро міфологем з потужною руйнівною силою було створено й імплементовано в інформаційне середовище саме під час гібридної агресії. Можна навіть припускати, що саме ці «інформаційні гібриди» стали підґрунтям для анексії АР Крим і сепаратистських виступів на сході нашої країни. Несвоєчасне реагування на гібридну агресію є, скоріше, державною проблемою, втім, науковий підхід дозволяє виробити вмотивовані шляхи подолання наслідків негативного впливу з боку держави-агресора, тому зосередимо увагу на науковому вимірі окресленої проблематики.

При аналізі відповідного наукового доробку доцільно використати не хронологічний підхід, а зосередити увагу саме на змістовній частині. Інтервенція на територію України була розпочата з АР Крим, підступно анексованої, і шляхом неоголошеної війни в Донецькій та Луганській областях, супроводжуваної утворенням квазідержавних новоутворень «ДНР» та «ЛНР».

Ці події могли відбутись лише за умови формування регіональної ідентичності за допомогою регіональних міфів. Саме цій тематиці присвячено доробок С. Ростецької. Дослідниця наголошує, що однією з ключових функцій міфу є конструювання нової реальності, фактично – світогляду певної частини населення, а також створення підвалин для легітимізації влади. За влучним формулюванням С. Ростецької, «регіональний міф – це соціально оформлене та специфічним чином забарвлене уявлення про регіон як про унікальну територію». Регіональні міфи створюються за допомогою географічних, політичних, економічних, мовних, культурних особливостей певного регіону, а також шляхом героїзації постатей, які пов'язані з цим регіоном. Регіональний міф може формуватись як стихійно, так і цілеспрямовано за допомогою регіональних еліт (Ростецька, 2019). Необхідно підкреслити, що наведені С. Ростецькою особливості не викликають сумнівів, і саме ці процеси відбувались у період гібридної війни до вторгнення. Був створений регіональний міф для кримчан про «споконвічність територій», у першу чергу з акцентом на мову. На сході України поширювались міфи про «економічну надпотужність регіону». Тут також чітко проявляється апеляція до мови, географічних особливостей, а також політична кон'юнктура, героїзація саме місцевих постатей, які мають тісний зв'язок якщо не з росією, то з Радянським Союзом. Тобто, можна чітко простежити формування регіональних міфів у якості інструменту гібридної війни.

Вплив історичних міфів на формування соціальної ідентичності став об'єктом наукових спостережень Л. Чорної. Проаналізувавши освітній контент, який пропонувався «МОН» «ЛНР», вона доходить висновку, що чверть інформації спрямована на формування проросійської ідентичності, трохи менше п'ятої частини – на формування квазідержавного утворення, і понад 50% – на формування мілітаризованої свідомості. Автор підкреслює, що цілеспрямовано, штучно створені міфи відіграли провідну роль у формуванні «квазіідентичності» окремої спільноти людей (Чорна, 2025). Дослідження Л. Чорної є важливим кроком до усвідомлення потужного впливу історичних міфів на формування ідентичності, а контент-аналіз інформаційних впливів квазідержавного утворення доводить ключову тезу цього дослідження про використання історичних міфів у якості інформаційної зброї та пропаганди.

У статті О. Карапуз історичні міфи проаналізовано в практичній площині, а саме в якості інструменту формування національної ідентичності. Досліджуючи особливості формування національної ідентичності в історичній ретроспективі (з моменту відновлення незалежності України у 1991 році), вона

зазначає, що процес формування національної ідентичності не був лінійним. Головною причиною відсутності однолінійної та зваженої політики держави щодо формування національної пам'яті, на думку О. Карапуз, є зміна політичних еліт: різні політичні сили, приходячи до влади, часто змінювали підходи до трактування тих чи тих історичних подій України. Головним запрограмованим результатом впливу історичних міфів на маси вона, як і Л. Чорна, вважає легітимізацію політичного режиму. Крім того, дослідниця вводить до наукового обігу ще одну функцію історичного міфу – формування образу ворога (Карапуз, 2019). Важливо підкреслити, що в сучасному українському інформаційному просторі ця функція історичного міфу також активно реалізовується. Особливості формування образу ворога, ґрунтовані на міфах і фактах, буде розглянуто нижче.

Роль історичних міфів у формуванні національної ідентичності Л. Тарасюк і Т. Тимошенко (2024) розглядають у філософському аспекті. Дослідники наголошують, що міфологічні системи перебувають у стані постійної еволюції, адаптуючись до суспільних потреб. Науковці пропонують доволі виважену класифікацію міфів, яка включає: політичні (обґрунтовує політичну реальність на рівні цінностей), провідні (спрямовують світогляд нації до певної мети), героїчні (надають чіткі приклади для наслідування), псевдоміфи (міфи, які мають короткотривалий ефект і націлені на вирішення певної нагальної задачі) (Тарасюк, Тимошенко, 2024).

Важко переоцінити здобуток В. Дияка та Д. Бореичука, котрі здійснили контекстуальний аналіз сучасних міфів російсько-української війни. Автори доходять висновку, що ця війна дала поштовх розвитку міфотворчості в українському суспільстві. Водночас, вони виділяють два протилежних впливи міфів на українське суспільство. З одного боку, вони сприяють єдності та мобілізації суспільства, з іншого – формують почуття страху (Дияк, Бореичук, 2025).

Підбиваючи підсумки аналізу останніх публікацій, можемо зробити декілька ключових висновків. По-перше, саме відкрита військова агресія проти України стала відправною точкою систематичних досліджень впливу історичних міфів на формування національної свідомості. По-друге, усі дослідники цієї проблематики відзначають надзвичайно важливу роль історичних міфів у формуванні національної свідомості. По-третє, незважаючи на системно зростаючу кількість публікацій і наукових розвідок у цій площині, вичерпаною цю тематику вважати недоцільно, адже відсутні узагальнюючі праці, прикладні та теоретичні дослідження проблематики, а відтак і єдина точка зору щодо

позитивного чи руйнівного впливу історичних міфів на формування національної ідентичності та оборонної свідомості.

Формулювання цілей статті. Провідною метою статті є аналіз культурно-історичних умов виникнення історичних міфів на сучасному етапі розвитку української державності й оцінка їх впливу на формування національної ідентичності та оборонної свідомості.

Методика дослідження. Наукове дослідження проблеми впливу історичних міфів і фактів на формування національної ідентичності та оборонної свідомості можливе лише за умови комплексного методичного підходу. Комплекс методів містить: історико-порівняльний метод, що дозволяє виявляти спільні та відмінні риси між історичними явищами, історико-генетичний метод, що дозволяє виявити особливості та функції явищ в історичній ретроспективі. Також було використано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції.

Результати дослідження. В умовах війни питання формування національної ідентичності є не просто загальнодержавною задачею, а й питанням збереження українського народу. Звичайно, формування оборонної свідомості в цих умовах є надзвичайно актуальною проблемою. Наразі можна чітко виокремити такі інформаційні впливи, що ґрунтуються на історичних фактах і міфах: формування образу ворога, формування оборонної свідомості, формування української національної ідентичності.

В інформаційному просторі сьогодення доволі чітко простежується процес творення образу спільного ворога. У цілому це відповідає нагальним потребам. Доцільно розглянути роль фактів і міфів у цьому процесі як у виховній площині українського інформаційного поля, так і в пропагандистських наративах агресора.

Історія України є надзвичайно складною та сповненою як героїчних, так і трагічних сторінок. Український народ у своїй історії мав кілька періодів бездержавності, коли територія його існування захоплювалась суміжними державами, а то й розділялась між ними. Потрапляючи під контроль інших держав, український народ у повній мірі відчував імперські політики, які супроводжувались пригнобленням і спробами асиміляції. Проте провідними рисами ментальності українства є потяг до свободи та демократії, волелюбність і стійкість. Відповідно, український народ чинив значний опір усіма доступними засобами. У відповідь на це починався геноцид, який було спрямовано на придушення волі до свободи. Особливо в цьому аспекті відзначилась російська імперія та СРСР. Це є історичним фактом, який можна легко довести. Серед

таких пригноблювальних прикладів можна навести «Батуринську різанину», системні утиски запорожців, включно зі знищенням Чортомлинської Січі, Голодомор, масові репресії тощо. В українському інформаційному просторі останнім часом спостерігається тенденція до висвітлення таких ганебних для московитів сторінок історії. Така цілеспрямована робота має дві задачі: по-перше, відбувається планомірна просвітницька робота з підвищення обізнаності широких верств населення в галузі історії (це є важливим, адже з одного боку багато громадян не цікавляться історією, а з іншого – значна кількість населення навчалась ще за часів СРСР, і ці факти просто замовчувались); по-друге, українцям демонструють «справжнє обличчя» агресора і на конкретних прикладах показують, що так званий «братський народ» століттями знущався та знищував нас, а відтак є ворогом, адже навряд чи знайдеться хоч одна родина українців, яка свого часу не постраждала від московитів. Цей інформаційно-виховний вплив базується виключно на історичних фактах, бо українським науковцям, політикам чи представникам ЗМІ немає необхідності конструювати міфи, які доволі легко зруйнувати. Уся інформація є досяжною, а послідовне оприлюднення архівних матеріалів щодня збільшує масив інформації щодо злочинів імперій проти волелюбного українського народу.

Кардинально протилежна ситуація спостерігається в «пропагандистській машині» країни-агресора. Звичайно, усі факти, які так чи так висвітлюють їх у «невигідному світлі», просто замовчуються, але цього явно замало для створення образу ворога в особі українця. У цьому аспекті в хід іде весь можливий арсенал міфотворення. Найбільш поширеним прийомом формування образу ворога є «створення з українців нацистів». У своїй країні московити давно побудували культ «Великої Вітчизняної війни» (Другої світової війни), у якій саме вони є переможцями нацизму. При цьому навіть не згадується, що далеко не вони одні брали участь у тій війні, і роль кожного народу в перемозі над нацизмом є неоціненною та рівнозначною.

Сьогодні ми спостерігаємо проведення в медіаполі держави-агресора чітких аналогій між нацизмом і сучасною внутрішньою політикою в Україні, яка спрямована на консолідацію суспільства, усебічне висвітлення історичних фактів, виховання патріотично налаштованої молоді. Усе це відбувається шляхом підміни понять «патріотизм» і «націоналізм» з позитивною конотацією на «нацизм» з яскраво негативним забарвленням. Для малоосвіченого пересічного громадянина країни-агресора поняття «нацизм» і «націоналізм» є тотожними через збіг окремих звуків (так само, як і поняття «Русь» та «росія» для них є тотожним через таку ж звукову схожість). Таким чином

пропагандистська машина агресора апелює до історичної пам'яті свого народу та ними ж створеного культу переможців над нацизмом і спрямовує агресію на вигаданих нацистів. Для підкріплення постійного негативного та ворожого ставлення до українців використовуються такі наративи: «київська хунта», «київський режим», «українські неонацисти», «нацистський режим» тощо.

Мисляча людини доволі легко може нівелювати ці міфологічні конструкції, адже в Україні не було захоплення влади військовими, ніколи не пропагувалась політика, спрямована на формування в населення почуття зверхності, особливості українства та необхідності знищення чи пригноблення інших народів заради своєї користі. Натомість Україна задекларувала і послідовно впроваджує рух до ЄС, де ключовими принципами є демократія, повага один до одного, плюралізм думок. Крім того, на законодавчому рівні закріплено засудження як комунізму, так і націонал-соціалізму як антилюдських режимів.

Необхідно зазначити, що в Україні, як і в будь-якій іншій країні, є праві й ультраправі організації та партії (але не нацистські), проте вони виражають думку незначної кількості населення і жодного разу не приходили до влади. З цього можна зробити висновок, що українці в переважній більшості підтримують поміркований, зважений патріотизм і націоналізм, але аж ніяк не схильні до крайнощів у вигляді нацизму. Таким чином, формування образу ворога в країні-агресора будується виключно на сконструйованих ними міфах, які базуються на підміні понять, створеному власноруч культурі переможців над нацизмом та апеляції до історичних подій з їх подальшим переносом на сучасність без будь-яких на те підстав. За рахунок емоційно забарвлених негативних наративів та історично-міфологічних конструкцій підтримується образ ворога в особі українця.

У часи військового протистояння важливим аспектом виживання нації є формування оборонної свідомості. У цій площині українці намагаються максимально розвинути ці почуття, натомість агресор прагне применшити нашу спроможність до самозахисту. Цей процес також відбувається на базі історичної спадщини. Для успішного формування оборонної свідомості необхідним є створення пантеону героїзму, демонстрація звияти українського війська, акцентування уваги на особистостях і тим самим створення прикладів для наслідування. Тобто, виникає потреба систематично звертатись до військової справи в історичній ретроспективі.

Заради об'єктивності варто згадати, що в українському інформаційному просторі героїзація українських військових здобутків подеколи межує з

міфотворенням і «притягуванням за вуха» історичних фактів. Прагнення українських псевдофахівців в історичній сфері поглибити славетні військові звитяги українського війська нерідко доходить до абсурду. Як влучно зазначив Л. Залізняк, користі з того особливо не видно, але шкода очевидна (Залізняк, 2019). Особливо завзято такі історики намагаються пов'язати зі здобутками українського війська різноманітні археологічні пам'ятки праісторичного минулого нашої Батьківщини, як правило, від ямної та катакомбної культури до скіфів і сарматів. Це пояснюється тим, що пересічні громадяни, як правило, більш обізнані саме в новітній історії, тоді як в давній історії їх пізнання є обмеженими, і тому доволі легко ними маніпулювати. Звичайно, і ямна, і катакомбна археологічні культури були індоєвропейськими. Безперечно, у них на певному рівні була розвинена військова справа, і вони мешкали на території сучасної України. Проте вважати їх українцями зовсім недоречно.

Особливою популярністю серед псевдоісториків користуються скіфи, які, безумовно, були дуже вправними воїнами і також протягом століть мешкали на території України. Відомостей про них досить багато, у тому числі писемних, тому розгорнути інформаційну кампанію набагато легше. Усі звитяги скіфів починають приписувати українцям, проте той факт, що це прийшли іраномовні народи, просто опускається. Фактично, маємо ситуацію, коли квазіоб'єктивною інформацією наповнюється інформаційний простір, вводить в оману громадян і створює умови для висміювання українців у незнанні власної історії. Як бачимо, користь від такого «поглиблення» української військової історії дуже сумнівна. Ба більше, такі поглиблення зовсім не потрібні!

Є багато прикладів доблесті дружин знаменитої середньовічної імперії – Київської держави, є славетні подвиги лицарів-козаків, є звитяги українського війська часів визвольних змагань, полів Другої світової війни і, звичайно, сучасних захисників і захисниць, наприклад, кіборгів. У нинішніх реаліях перебільшена увага приділяється саме подіям XX-XXI століття, а більш ранній героїзм скромно замовчується. Тим самим створюються передумови для діяльності псевдоісториків і надається простір для маневру ворожих пропагандистів, що є невиправданою халатністю.

Звичайно, стверджувати, що з формуванням оборонної свідомості в українському медіа-інформаційному полі все погано, не зовсім доречно. Наприклад, військові бригади отримують історично зумовлені назви: «Лицарі зимового походу», «Холодний яр», «імені гетьмана Петра Сагайдачного» тощо. Традиційне вітання вояків УПА – «Слава Україні! – Героям Слава!», – увійшло в широкий вжиток. Постійно створюються військові пантеони доблесті сучасної

війни, ведуться дослідження біографій і звитяг Героїв України, а головне – усе це активно висвітлюється в інформаційному полі. Таким чином створюються образи та приклади для наслідування, формується свідомо готовність бути причетним до захисту України зі зброєю в руках. Отже, історичні факти, які вдало підсвічуються на різних рівнях і різними засобами, є дієвими. Використання ж історичних міфів у формуванні оборонної свідомості не потрібне.

З метою нівелювання оборонної свідомості українців пропаганда агресора створює інформаційне поле, просякнуте зрадництвом у рядах українського війська, неспроможністю досягти успіху на полі бою в усі часи без допомоги «старшого брата». Тобто, виробляє комплекс військової меншовартості. Для цього використовується применшення звитяги часів середньовіччя шляхом банальної спроби привласнити історію Київської Русі, козаки змальовуються в якості пияк, бандитів і зрадників, українські бійці періоду Другої світової війни зображаються зрадниками і пособниками фашизму. Дійшло до того, що під час парадів не виносять штандарти чотирьох Українських фронтів (фронт – військове формування в радянській армії часів Другої світової війни), навіть не замислюючись над тим, що при формуванні військових з'єднань національний принцип був повністю відсутній.

Сьогодні важко в повній мірі оцінити успіхи чи невдачі обох країн, адже це протистояння триває. Варто підкреслити, що велика кількість добровольців і вмотивованих військових, які боронять Україну від навали агресора, свідчить про успіхи саме української сторони, тобто історичних фактів.

Формування національної ідентичності є неможливим без спирання на історію народу та держави. Фактично, ідентичність – це відчуття приналежності до певного народу через розуміння спільного минулого та спільної візії майбутнього. У цій площині також є певні складнощі, адже, як відомо, Україна мала доволі тривалі періоди бездержавності, а територія країни в окремі часи була поділена між різними державами. Тому минуле окремих регіонів країни дуже різниться. В історичній пам'яті представників різних історико-географічних регіонів закарбувались нетотожні уявлення про героїв та антигероїв, а ставлення до окремих подій в історії держави може бути кардинально протилежним. Ця обставина також використовується ворожою пропагандою, яка прагне створити умови для роз'єднання української нації, апелюючи саме до історичних періодів перебування тих чи тих територій під владою інших держав. Ця обставина породила історичний міф про приналежність Лівобережної України росії, а західні області мають, начебто,

належати Польщі. А періоди бездержавності використовуються для створення історичних міфів про нездатність українців до державотворення, про взагалі історичне виправдання загарбання українських територій тощо.

Проте ці спроби досить просто нівелюються історичними фактами, які використовує українська держава у формуванні національної ідентичності. Відтак, період бездержавності аж ніяк не може бути підставою для ревізії територій народу. Наприклад, сусідня Польща також мала тривалий період бездержавності. Після поділів Речі Посполитої до закінчення Першої світової війни, яка зруйнувала всі європейські імперії, польський народ не мав своєї держави, проте історичний міф про «не існування» польської держави не виник. Це підтверджує штучність подібних міфів щодо України. Натомість у формуванні національної ідентичності українства мають виступати такі історично обумовлені фактори, як одвічне прагнення українців до вільної самостійної держави, боротьба проти поневолювачів за власну державність тощо. Звичайно, попереду велика робота з визначенням спільної для всієї країни візії минулого, але значні успіхи в цьому аспекті є і сьогодні потужним, хоч і трагічним, консолідуючим фактором об'єднання української нації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Насамперед треба відмітити, що в сучасних реаліях відбувається потужне інформаційне протистояння, яке ґрунтується як на історичних фактах, так і на історичних міфах. Країна-агресор постійно використовує у своїй ворожій пропаганді саме історичні міфи, тоді як Україна здебільшого базує свою роботу щодо формування національної ідентичності та оборонної свідомості на історичних фактах. Ця обставина пояснюється наступними чинниками: по-перше, міфи створюються штучно, їх намагаються максимально емоційно забарвити, а відтак вони швидше та потужніше впливають на світогляд населення (як правило, вони є шокуючими); по-друге, історичні міфи у своїй основі завжди містять частину певного історичного факту, тому сприймаються як правда; по-третє, історичні міфи потребують ретельної перевірки, звернення до першоджерел, критичного осмислення інформації, що здійснюється не так часто, як того вимагає ситуація. В умовах потужної інформаційної війни історичні міфи вдало використовує російська пропаганда для виправдання розв'язання збройної агресії, окупації території й інших злочинів, проте саме історичні факти, які лежать в основі формування національної ідентичності та оборонної свідомості, здатні протидіяти пропаганді, створеної на основі міфів.

Україна є посттоталітарною державною, тому в якості перспектив розробки цієї тематики важливо підкреслити роботу щодо вивчення й

оприлюднення історичних фактів злочинів проти українства. Це з одного боку нівелює пропагандистські міфи, а з іншого виступить консолідуючим чинником для українського суспільства, створить умови для формування національної ідентичності та оборонної свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дияк, В., & Бореичук, Д. (2025). Вплив історичних міфів на становлення української ідентичності. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 28(4), 48–55. <https://doi.org/10.15421/172583>
2. Залізняк, Л. (2019) Стародавня історія України. Темпора.
3. Карапуз, О. (2019). Міфологізація історії як інструмент формування національної ідентичності. *Вісник Львівського університету*, (22), 246–248. http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/22_2019/40.pdf
4. Ростецька, С. І. (2019). Регіональний міф як засіб формування регіональної ідентичності. *Регіональні студії: науковий збірник*, 17, 46–50. <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/17/11.pdf>
5. Тарасюк, Л. С. & Тимошенко, Т. С. (2024). Формування культурних цінностей та ідентичності через міфологічні уявлення. *Культурологічний альманах*, 4(12), 371–379.
6. Чорна, Л. Г. (2025) Міф як засіб формування квазінової соціальної ідентичності. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 45(48), 36-49. https://sppstudios.com.ua/web/uploads/pdf/Scientific%20Studios%20on%20Social%20and%20Political%20Psychology,_Vol.%2026,%20No.%201-36-49.pdf

HISTORICAL FACTS AND MYTHOLOGY IN THE FORMATION OF DEFENSE CONSCIOUSNESS AND NATIONALITY

Andrii Dubiaha

Methodologist of the Department of National Education,
Out-of-School and Civic and Historical Education,
Donetsk In-Service Teacher Training Institute
Kramatorsk–Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-8143-4980

dubjaga@ippo.dn.ua

Abstract. The article analyzes the influence of historical facts and historical myths on the formation of defense consciousness and national identity in the realities of the Russian-Ukrainian war. A review of recent studies on this issue allows us to conclude that interest in developing the topic has arisen in scientific circles relatively recently and was determined by socio-political conditions, and therefore requires detailed applied research and theoretical generalizations. The paper identifies key approaches to the creation of historical myths that are used by the aggressor country to form the image of the enemy, destroy efforts to form defense consciousness and create conditions for the split of the Ukrainian nation and leveling the process of forming Ukrainian national identity. The focus is on those periods of history that are fertile ground for the creation of mythologies, such periods are the prehistoric past of Ukraine, as well as periods of statelessness and the inclusion of certain parts of Ukrainian territories into other empires. It is emphasized that military affairs in historical retrospect, common visions of the past of the Ukrainian people are the basis for the formation of defense consciousness and national identity. The main differences in the influence of historical myths

and historical facts on the worldview of broad segments of the population are outlined. During the study, it was found that only the use of historical facts in the formation of identity and defense consciousness allows to level the influence of the propaganda of the aggressor state, which is based on artificially created historical myths, and also creates the basis for the further development of the Ukrainian nation and Ukrainian statehood.

Keywords: defense consciousness; Ukrainian national identity; historical myth; military affairs; Yamna culture; catacomb culture; Scythians; Cossack era; Russian-Ukrainian war.

REFERENCES

1. Diyak, V., & Borejchuk, D. (2025). Vpliv istorichnih mifiv na stanovlennya ukrayinskoyi identichnosti. [The influence of historical myths on the formation of Ukrainian identity]. *Naukovo-teoretichnij almanah Grani*, 28(4), 48–55. [in Ukrainian].
2. Zalizniak, L. (2019) *Starodavnia istoriia Ukrainy* [Ancient history of Ukraine]. Kyiv. Tempora [in Ukrainian].
3. Karapuz, O. (2019). Mifologizaciya istoriyi yak instrument formuvannya nacionalnoyi identichnosti [Mythologizing history as a tool for forming national identity] *Visnik Lvivskogo universitetu*, (22), 246–248. http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/22_2019/40.pdf [in Ukrainian].
4. Rostecka, S. I. (2019). Regionalnij mif yak zasib formuvannya regionalnoyi identichnosti [Regional myth as a means of forming regional identity] *Regionalni studiyi: naukovij zbirnik*. (17), 46–50. <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/17/11.pdf> [in Ukrainian].
5. Tarasyuk, L. S. & Timoshenko, T. S. (2024). Formuvannya kulturnih cinnostej ta identichnosti cherez mifologichni uyavlennya [Formation of cultural values and identity through mythological representations] *Kulturologichnij almanah*, 4 (12), 371–379. [in Ukrainian].
6. Chorna, L. G. (2025) Mif yak zasib formuvannya kvazinovoyi socialnoyi identichnosti [Myth as a means of forming quasi-social identity]. *Naukovi studiyi iz socialnoyi ta politichnoyi psihologiyi*, 45(48), 36–49. https://sppstudios.com.ua/web/uploads/pdf/Scientific%20Studios%20on%20Social%20and%20Political%20Psychology_Vol.%2026,%20No.%201-36-49.pdf [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
03.10.2025 р.